

Важливою передумовою формування професійних інтересів майбутніх соціальних педагогів в умовах педагогічного університету є формування знань і вмінь, що співпадають із здібностями, а також створення відповідного інформаційного простору.

Критеріями сформованості професійного інтересу майбутніх соціальних педагогів, на нашу думку, виступають: наявність знань про сутність та особливості професійної діяльності соціального педагога з різними категоріями дітей та молоді, володіння інформацією щодо можливостей розширення кола інформаційного простору та налагодження взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами соціально-педагогічної роботи, сформованість стійкої мотивації учіння, мотиваційні характеристики участі у різних формах позааудиторної роботи, позитивне емоційно-пізнавальне ставлення до обраної спеціальності, вміння застосовувати набуті теоретичні знання в практичній діяльності, прогнозувати, адекватно оцінювати власні можливості та результати своєї професійної діяльності, самовдосконалюватись.

Сформований професійний інтерес характеризується стійкістю, активністю, широтою, чіткою мотивацією навчальної та позанавчальної діяльності, а також наявністю комплексу знань, вмінь та навичок професійної діяльності.

Отже, практична робота студентів з дітьми-інвалідами в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів виступає однією із суттєвих передумов формування стійких професійних інтересів, що є неодмінною складовою професіоналізму соціального педагога.

Література

1. Додонов Б.И. В мире эмоций. – К.: Политиздат Украины, 1987. – 140 с. Библиогр.: с. 137 – 139.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии. – СПб.: Речь, 2003. – 400 с.
3. Крягдже С.П. Управление формированием профессиональных интересов // Вопросы психологии. – 1985. – №3. – С.23 – 30.
4. Реабілітація дітей з функціональними обмеженнями засобами мистецтва / За ред. проф. А.Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2002. – 96 с.
5. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – 239 с.

УДК 37.013.42-056.37

Ю.М. Філіппов

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ ТРУДОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Анотація. У даній статті розглядаються проблеми трудової соціалізації молоді, головною метою якої є формування позитивного ставлення молоді до праці.

Ключові слова: трудова соціалізація молоді.

Аннотация. В данной статье рассматриваются проблемы трудовой социализации молодежи, главной целью которой является формирование положительного отношения молодого человека к труду.

Ключевые слова: трудовая социализация молодежи.

Annotation. The problems of young people's labour socialization, the primary objective of which is forming the young person's attitude to labour are examined in this article.

Key words: young people's labour socialization, youth labour detachment.

Вивчення науково-педагогічної літератури щодо дослідження процесу соціалізації молоді, особливо у сфері трудової діяльності, визначення сформованості її професійних планів та переваг, мотивів вибору професії, інформованості про стан ринку праці залишаються дуже актуальними.

На основі аналізу наукової літератури можна констатувати, що радикальні соціально-економічні та суспільно-політичні перетворення в нашій країні суттєво змінили основні напрямки і способи трудової соціалізації молоді. Фактори трудової соціалізації, які відігравали велику роль в умовах радянської епохи (участь у третьому трудовому семестрі – студентські будівельні загони, табори праці та відпочинку, загони старшокласників, педагогічні загони та ін.), сьогодні лише епізодично (безсистемно) впливають на процес трудової соціалізації молоді. Одночасно суттєво змінилося значення таких способів трудової соціалізації молоді, як набуття довузівського робочого стажу і служба в збройних силах країни. Таким чином, із переважаючих способів трудової соціалізації молоді, домінуючими сьогодні залишились такі: виробнича та навчальна практики у ВНЗ, виробнича практика за його межами. Разом з тим, перехід країни на ринкову економіку, зменшення ролі стипендії у матеріальному забезпеченні молоді, розповсюдження комерційних форм навчання створюють систему нових факторів трудової соціалізації. Сучасна молодь значно в більшому масштабі змушена працювати додатково, щоб якимось „звести кінці з кінцями”.

Аналіз провідних тенденцій розвитку процесу трудової соціалізації сучасної молоді дозволяє зробити певні висновки. По-перше, у зв'язку з становленням ринкових відношень з'явилася невелика, але дуже стійка група молоді, яка вирішує свої матеріальні проблеми за рахунок батьків. По-друге, незважаючи на те, що молодь, як і раніше, береться за різноманітну роботу, зростаючу роль у її трудовій соціалізації та матеріальному забезпеченні відіграють сфери діяльності, які обслуговують інфраструктуру сучасного ринку (маркетинг, роздрібна торгівля, комерційні угоди, участь у рекламних акціях тощо). По-третє, аналіз проблем трудової діяльності сучасної молоді згідно з проведеними дослідженнями показує, що зростає значення процесу трудової соціалізації на основі спеціальності, одержаної у навчальному закладі.

Нами було визначено критерії оцінки ставлення сучасної молоді до трудової діяльності. При цьому ми виходили з найбільш усталеного в педагогіці підходу, що полягає у виділенні трьох рівнів сформованості показників за кожним з трьох критеріїв: високого, середнього й низького. Такий вибір критеріїв оцінки ставлення молоді до трудової діяльності найоптимальніший, оскільки більш конкретна деталізація рівнів трудової соціалізації молоді навряд чи буде точною й достовірною.

Перший критерій характеризує позиції й погляди молоді щодо ставлення до праці. Другий критерій тісно пов'язаний з професійною та суспільною активністю молоді, відображає її прагнення до участі в трудовій діяльності і суспільно-політичному житті. Цей критерій ми визначили як діяльнісний. Третій критерій відображає ставлення молоді до освіти, набуття загальних та професійних знань. Тому ми назвали цей критерій освітній.

На основі обраних критеріїв оцінки ставлення сучасної молоді до трудової діяльності можна виділити такі рівні. За критерієм ставлення молоді до праці показником високого рівня є те, що молода людина вважає працю основою життя людини, для показника середнього рівня – праця є одним з необхідних життєвих компонентів, для показника низького рівня – праця це необхідність, з якою треба миритися.

Для діяльнісного критерію головним чинником високого рівня вважається те, що професійна діяльність людини повинна бути перспективною, потрібною для розвитку країни, молода людина прагне брати активну участь у суспільно-політичному житті, бути активним учасником громадських об'єднань, при середньому рівні професійна діяльність людини є бажаною та цікавою, для показника низького рівня професійна діяльність

повинна приносити гарний прибуток, проявляється байдужість до суспільно-політичного життя, людина не прагне брати участь у діяльності громадських об'єднань.

Освітній критерій передбачає, що головним показником високого рівня є вирішальна роль освіти у житті та діяльності людини, молода людина виявляє наполегливість у пошуку нових знань з обраної професії, при середньому рівні – освіта може сприяти вибору гарної професії, людина вважає достатнім рівень освіти, який передбачає отримання спеціальності, показники низького рівня свідчать про те, що знання не мають впливу на вибір майбутньої професії, освіта, як правило, не відіграє важливої ролі у виборі високооплачуваної професії.

Такою, у загальному вигляді, є змістова характеристика кожного з критеріїв за виділеними показниками. Водночас, не менш важливою складовою є аналіз реальної практики трудової соціалізації молоді в діяльності громадських організацій та рухів. Такий аналіз дозволяє врахувати особливості трудової соціалізації молоді, психологічної підготовки молоді до вступу у трудову діяльність, а також ставлення до праці та участі у громадських об'єднаннях.

З цією метою на етапі проведення констатуючого експерименту ми звернулися до різноманітних видів методу опитування, включаючи рейтинг і самооцінку, а також різноманітних методів кількісного оцінювання даних: порядкові й бальні шкали, метод полярних профілів та інше.

Згідно отриманих даних перші три рангові місця респонденти віддали формуванню навичок та збагаченню знань – 21,8 % (1-е рангове місце), отриманню матеріальних благ – 20,8 % (2-е рангове місце), розкриттю своїх здібностей – 20,4 % (3-е рангове місце). Такі результати доводять бажання молоді отримати під час своєї трудової соціалізації професію, яка б задовольняла, перш за все, життєві потреби та передбачала кар'єрний ріст. До другої групи були віднесені – задоволення духовних потреб людини – 6,5 %; розвиток фізичних та духовних якостей людини – 7,4 %; визначення соціального призначення індивіда – 9,2 %. Це свідчить про надання молодими людьми переваг у житті матеріальним благам, а не духовним. Можна передбачити, що це пов'язано з економічною та політичною ситуацією у нашій державі.

Як показало дослідження, на думку сучасної молоді, освіта відіграє вирішальну роль у життєвому й професійному становленні особистості. Проте, близько 7% респондентів вважають, що освіта, як правило, не відіграє важливої ролі у виборі високооплачуваної роботи. Завершуючи огляд ставлення молоді до праці, необхідно звернути увагу на провідні компоненти працевитості. Найважливішими з них респонденти визначили: якість праці і ставлення до неї, працездатність і бережливість, інтенсивність виконання роботи.

У процесі дослідження були визначені особистісні риси молодого людини, які можуть впливати на рівень її трудової соціалізації. Респонденти віддають перевагу згідно рангових місць таким вольовим якостям людини: вимогливість до своєї праці, вміння переборювати труднощі. Одержані результати доводять, що молодь не тільки теоретично знайома з економічними ринковими відносинами, але і практично випробувала себе в них. Такі якості людини як впевненість у своїх силах та самостійність посіли останні рангові місця. Можливо, учасники тестування не ставлять перед собою завдання кар'єрного росту у трудовій діяльності або вважають, що дані якості людини суттєво не впливають на рівень трудової соціалізації.

У процесі нашого дослідження ми аналізували результати самооцінювання молоддю процесу власної трудової соціалізації. Згідно даних, практично 90% респондентів вважають, що трудова діяльність людини, перш за все, сприяє прагненню стати особистістю, досягти своєї мети, формуванню професійних умінь і навичок, розширенню кругозору.

У ході дослідження ми зверталися до дослідження феномену сумісництва навчання з трудовою діяльністю. Цей феномен неоднозначно приймається науковцями, а також

молоддю. Виходячи з даних опитування, ми можемо стверджувати, що молодь у процесі сумісництва навчання з працею передбачає засвоєння своєї майбутньої спеціальності, тобто дбає про своє майбутнє, орієнтується на свій розвиток, професійне зростання, кар'єру. Але при цьому не байдужа до фінансової винагороди за працю, про що свідчить бажання допомогти батькам і задоволення власних матеріальних потреб.

При виборі майбутньої спеціальності молодь дотримується принципу: професія повинна приносити гарний прибуток, бути бажаною й цікавою. Але майже 30 % респондентів вважають, що професія повинна бути перспективною, потрібною для розвитку країни. Такий висновок може зробити молода людина, аналізуючи власний досвід колективної праці, активної участі у діяльності громадських об'єднань. 7 % респондентів при виборі професії враховують її престижність у молодіжному середовищі або покладаються на вибір батьків.

Серед проблем молоді, пов'язаних з її готовністю до трудової діяльності перше рангове місце займає такий показник як здобуття спеціальності у навчальному закладі (середній бал – 4,84 за п'ятибальною шкалою). Така оцінка підкреслює, що навчальні заклади останнім часом з різних причин мало приділяють уваги розв'язанню проблеми адаптації молоді до трудової діяльності. На другому ранговому місці (4,53 бала) – проходження виробничої практики. В її організації існує багато недоліків, які пов'язані із співпрацею навчальних закладів з установами і підприємствами. На третьому місці (4,19 бала) – феномен сумісництва навчання та праці. Цей феномен має два аспекти. Перший передбачає роботу молоді людини у вільний від навчання час на підприємстві згідно спеціальності, яку вона одержує у навчальному закладі. Другий – пов'язаний із роботою для задоволення матеріальних потреб. На сьогоднішній день дуже малу частку молоді об'єднують своєю діяльністю громадські організації (4-е рангове місце, 3,74 бала). Участь молоді у профорієнтаційних заходах – 5-е рангове місце, (3,65 бала). Серед усіх причин респонденти відзначили її як саму незначну. Проте оптимальне вирішення питання профорієнтації молоді сприятиме уникненню цілої низки проблем її адаптації до трудової діяльності.

Питання участі молоді у діяльності молодіжних трудових загонів охоплює широке коло питань економічного, соціального та патріотичного напрямку. Респондентам було запропоновано висловитися з приводу їх цілей та бажання працювати у молодіжному трудовому загоді. Отримані дані були поділені на три групи. Першу групу склали вислови щодо інтересу молоді до діяльності молодіжного трудового загону: знайти нових друзів (1 рангове місце, 20,5%); заробити гроші (2 рангове місце, 19,1%); відпочити (3-е рангове місце, 17,8%), що становлять разом 57,4% від загальної кількості відповідей респондентів. На наш погляд, цей результат цілком відповідає бажанням молоді у період літніх канікул. До другої групи були віднесені висловлювання про бажання молоді підтримувати студентські традиції (4-е рангове місце, 11,2%), можливість кар'єрного росту (5-е рангове місце, 10,4%), бажання отримати нову спеціальність (6-е рангове місце, 8,9%). Разом ці цілі складають 30,5% від загальної кількості опитаних. Цей результат відкриває другий блок бажань молоді, націлених на поглиблення професійних знань і умінь, засвоєння навичок нової спеціальності. До третьої групи віднесли висловлювання: підвищити добробут країни (7-е рангове місце, 4,7%), бажання поїхати з міста (8-е рангове місце, 3,9%), „за туманом и за запахом тайги” (9-е рангове місце, 3,5%), разом вони складають 12,1% усіх відповідей.

Отже, молодь як особлива соціальна група, зберігає свої суттєві характеристики і у нових суспільних реаліях. У процесі трудової соціалізації сучасної молоді продовжує відігравати важливу роль „стара”, перевірена багатьма поколіннями форма – молодіжні трудові загоди (студентські будівельні загоди, загоди старшокласників, педагогічні загоди та ін.).

Дослідження показало, що для багатьох молодих людей праця є одним з необхідних життєвих компонентів, а не основою життя, чи необхідністю, з якою треба миритися. І

сьогодні у молодіжному середовищі зберігається достатньо високий рівень ставлення до праці як цінності людського життя. Рівень трудової соціалізації молоді людини залежить від її вольових якостей, спрямованих на те, щоб стати особистістю, досягнути своєї мети, придбати навички й уміння в роботі, розширити свій кругозір.

В якості основних напрямків оптимізації трудової соціалізації молоді можна виділити: поліпшення взаємодії між спеціалістами і навчальними закладами; адаптацію професійної підготовки до інтересів виробництва, організацій, підприємств, ситуації на ринку праці; розвиток практики сумісництва навчання з трудовою діяльністю молоді. Участь у діяльності молодіжного трудового загону дозволяє молоді не тільки познайомитися з виробничими і суспільними процесами, але й сприяє здобуванню додаткової спеціальності, підвищує гарантії працевлаштування, покращує психологічну установку особистісної успішності в теперішньому і майбутньому часі.

На нашу думку, слід звернути увагу на проведення якісної профорієнтаційної роботи та комплексного підходу щодо підготовки молоді до трудової діяльності, враховуючи психологічні і соціальні аспекти.

Література

1. *Капська А.Й.* Соціальна педагогіка. Навч. посіб. – К., 2000. – 264 с.
2. *Ковбас Б.* Діяльність дитячих та юнацьких організацій в Україні: проблеми та перспективи. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 48 с.
3. *Завгородній Ю.І., Курило В.С., Савченко С.В.* Політична соціалізація студентської молоді в Україні: Досвід, тенденції, проблеми. – К.: Генеза, 2004. – 144 с.
4. Хто є хто на молодіжному ринку праці: Інформаційний довідник. Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України. – К., 2000. – 66 с.
5. *Поліщук Ю.Й.* Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні. (Монографія) / За ред. *Н.Г. Ничкало.* – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – 432 с.
6. *Балакірева О.М., Онікієнко В.В., Валькована О.В.* та ін. Соціальні проблеми працевлаштування молоді. – К., 2004. – 144 с.
7. *Гросс А.Б.* Профессиональная социализация студента в условиях современной России // *Инновации в образовании.* – 2004. – № 4. – С. 18 – 28.
8. *Кузьмина Н.В.* Методы исследования педагогической деятельности. – Л.: ЛГУ, 1970. – 114 с.

УДК 37.018.1.376.64

І.В. Ченбай

ПРОФІЛАКТИКА АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ У ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Анотація. У статті розкриваються зміст, форми і методи виховної роботи з профілактики алкогольної залежності у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, охоплених сімейними формами виховання.

Ключові слова: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, алкогольна залежність, профілактика.

Аннотация. В статье раскрываются содержание, формы и методы воспитательной работы по профилактике алкогольной зависимости у детей-сирот и детей, лишенных родительской заботы, охваченных семейными формами воспитания.